

Elisabeth Gerle

Att röra sig fritt i en religiosekulär kultur.

Är det då ens fruktbart att hävda en skarp gräns mellan sekulärt och religiöst? Det är en av de frågeställningar Elisabeth Gerle diskuterar i denna artikel som tar upp gränsdragning mellan sekulärt och religiöst i vårt samhälle.

Att dra en skarp gräns mellan det religiösa och det sekulära har närmast blivit en schablon. Det kan emellertid ses som en övertalningsdefinition, alltså när ord används för att man vill att det ska vara så. När själva begreppet religion skapades, hörde det samman med upptäckten att det fanns olika livssyner i världen. I en strävan efter att göra världen begriplig började man klassificera dem som åtskilda religioner. Kanske fanns också andra intentioner. När religionsbegreppet började användas kom kristendomen att ses som mer civiliserad och högre stående. Tumoko Masuzawa, idéhistoriker som undervisar i kritisk teori vid Michigans universitet, bygger vidare på denna teori och menar att det kan ha varit syftet.¹ Sekulariseringstenen är enligt detta synsätt nära förknippad med begreppet religion. Att tala om religion blev ett sätt att framställa den andra som just annan.² Under moderniteten kom det sekulära att ses som överlägset, nästan ett krav för att ses som pålitlig medborgare. Numera kan man ofta höra människor inleda frågor om tro och religion med att jag är ju inte religiös men...

I vårt land var det inte så länge sedan precis tvärtom. För att framstå som en god medborgare som kunde inneha höga statliga ämbeten förväntades man tillhöra den evangelisk-lutherska tron och gå till nattvarden minst två gången om året. Numera betonas snarare etnicitet än religiös tillhörighet för att driva nationalkonservativa intressen.

Men Sverige har en lång historia där kristendom och, sedan 1500-ta-

let evangelisk-luthersk tradition har satt djupa avtryck i kultur och politik. Långt efter att husförhör och katekes försvunnit lanserade media "Luther på axeln" som synonymt med en pliktmoral där vi aldrig viljar. Trots att detta var främmande för Martin Luther själv som uppskattade musiken och måltiden med gott öl och vin, samtalet och vilan,³ så ligger det något i det. Vi fick en stark uppskattning av arbete efter reformationen, både som meningsskapande och som nödvändigt i ett fattigt Sverige. Idag har arbetsmoralen andra rötter. Tillfälliga anställningar och kravet att visa sig framgångsrik bidrar till prestationsångest hos många.

de i hushållet. Framför allt husfrun. Luther själv lovprisade pigornas arbete som viktigare än munkars och biskopars,⁴ något som inte alltid avspeglades i receptionshistorien.⁵ Men den evangelisk-lutherska kyrkan var viktig för att bygga samhälle, inte minst tack vare en alfabetisering som berörde alla oavsett börd eller kön. Efter reformationen blev utbildning, sjukvård och fattigvård gemensamma ansvarsområden för socknen. Här finns en inspiration till det som kom att utvecklas mot en välfärdsstat. Väckelserörelserna tvingade fram pluralism med krav att få fira gudstjänst som man själv ville. Det ledde till både yttrande- och föreningsfrihet. De betydde också mycket

”För att framstå som en god medborgare som kunde inneha höga statliga ämbeten förväntades man tillhöra den evangelisk-lutherska tron och gå till nattvarden minst två gången om året.”

Det lutherska enhetssamhället i Sverige kan kritiseras för mycket, främst för att inte bejaka pluralism och mångfald och för att vara hierarkiskt och patriarkalt organiserat. Samtidigt hade kvinnor högt anseen-

för kravet på kvinnors aktiva deltagande i samhället, där de tidiga kvinnorörelserna hämtade inspiration hos Luther.⁶ Allt detta har varit viktigt för den liberala demokratin och dess oberoende institutioner.

Sekularism och religionens återkomst

Talet om religionens återkomst antyder att religion varit borta, vilket inte stämmer. Men idag ifrågasätts det jag i linje med Habermas brukar kalla sekularism,⁷ en ideologi som hävdar att det sekulära alltid är bättre och bör genomsyra allt. När den ideologin blir dominerande hamnar vi i ett nytt enhetssamhälle, något som knappast är önskvärt. Men kombinerat med talet om religionens nya synlighet finns ofta en syn på kyrka och tro, som går hand i hand med en kontrasteologi, där det religiösa och det sekulära åter ställs mot varandra. Världen, det sekulära, framställs som tomt, meningslöst och utan Gud, innan vi som kristna och som kyrka berättar.

Jag menar att detta förnekar den första trosartikeln som frimodigt bekänner att Gud skapat hela världen. Det innebär att varje människa och varje levande varelse lever i en gudsrelation.

Jag menar dessutom att kontrasten mellan kyrka och värld riskerar att förneka den tvetydighet och ambivalens som hör till livet, oavsett om det ses som sekulärt eller religiöst. Det finns inga rent goda eller onda områden. Det finns mycket att tacka för och uppskatta oavsett om det betecknas som sekulärt eller religiöst, men också mycket att kritisera. Kärlek är till exempel kärlek utan att vi behöver sätta en kristen etikett framför. På samma sätt är utnyttjande något ont oavsett om det sker med religiösa eller sekulära förtecken. Till råga på allt tar kontrasteologin inte på allvar att Gud blir människa och att Guds ande blåser vart den vill.

Är det då ens fruktbart att hävda en skarp gräns mellan sekulärt och religiöst? Inte minst filosofer och teologer har kritiserat sina egna sekulariseringsteorier som visat sig inte stämma.⁸ Gränsen mellan det sekulära och det religiösa/ sakrala har alltmer ifrågasatts.⁹ Filosofen och teologen Bengt Kristensson Uggle skriver i förordet till sin omarbetade upplaga av *Katedralens hemlighet* att ”religiös övertygelse och sekularisering inte

utesluter varandra, varken i enskilda människors liv eller i den samhälleliga offentligheten”. Han skriver detta i polemik mot en ”religiös triumfa-

det skapar smittar, men det är något helt annat än att sätta sig på höga hästar och hävda att vi ser mer och klarare än andra.

”Gränsen mellan det sekulära och det religiösa/ sakrala har alltmer ifrågasatts”

lism” som är ”starkt kritisk mot sekulariseringen, moderniteten och det liberala samhället”. Kristensson Uggle ifrågasätter detta narrativ där sekulariseringen anklagas för att ha orsakat ensamhet och meningslöshet, ja ”till och med klimatkrisen skrivs på sekulariseringens skuldkonto”.¹⁰ I stället menar han att skapelsetron kan ses som grunden för en positiv sekularisering, inte minst för att reformationen betonade den myndiga människan och ifrågasatte kyrkans makt. Detta blev en inspiration för demokrati genom att ifrågasätta religiösa hierarkier och teokrati.

Ett annat samtal

Om man för ett ögonblick går bortom motsättningen mellan religion och sekularisering så kan ett annat samtal uppstå. Ett samtal om hur vi ska agera tillsammans inför de stora utmaningarna. För kristna innebär detta en öppenhet att lyssna och lära av andra. Här finns också en levande praktik i många församlingar av att mötas på den existentiella allmänningen. Cecilia Nahnfeldt hävdar att detta, att vara mänsklig och human, att arbeta för arbetsökande, nyanlända, sjukskrivna, ja vanliga människor, hör samman med inkarnationen, kyrkans grundläggande tro att Gud blir människa.¹¹ Det är att vara kyrka liksom att fira gudstjänst, be och påminnas om att Livet finns där före oss, att Gud vill en framtid och ett hopp. Vi befrias till att leva i den tillit det innebär att kunna misslyckas och ändå ta nya tag. Vi behöver platser där sårbarheten och det trevande, inte perfekta, ryms. Den frimodighet

Skapelsetron är en viktig utgångspunkt. Tron att Gud har skapat alla människor till sin avbild bidrar till en jämlikhet där människor av olika geografiskt ursprung och social position kan mötas. Här finns en tillit till att människor inom det Luther kallade den borgerliga rättfärdigheten, *iustitia civilis* har kompetens att fatta kloka beslut. De är inte alltid visa, men det är inte heller de beslut som tas av kyrkliga ledare. Den gudomliga rättfärdigheten, *iustitia spiritualis*, kan däremot inspirera till ett överflöd som väller fram ur befrielsen, ur erfarenheten att nåden är större.

Skapelsetron innebär vidare en öppenhet för människor från olika trostraditioner att mötas med respekt och tillit. 2008 hölls ett interreligiöst möte i Uppsala på initiativ av dåvarande ärkebiskop Anders Wejryd. Syftet med Interfaith Climate Summit var att till världssamfundet

presentera ett uppfordrande och hoppfullt etiskt-religiöst budskap om vad som krävs för att hejda växthuseffekten och förebygga effekterna av torka, översvämningar, stormar och andra svåra klimatföljder.

Interfaith Climate Summit lyfte fram trostraditionernas ansvar, bland annat för att hejda den globala uppvärmningen. Utgångspunkten är att religionerna har en gemensam värdegrund när det gäller att bevara skapelsen.¹²

Klimatfrågan är nämligen en utmaning för alla människor, för kyrkor och andliga ledare, politiker, ekonomer och folkrörelser. Slutdokumentet signerades av religiösa ledare och namnkunniga opinionsbildare från hela världen i samband med en hög-

tidig gudstjänst i Uppsala domkyrka. Där lovade ledarna att lyfta klimatfrågan i sina tal och predikningar. Frågorna om klimat och miljö skär genom olika trostraditioner.

Från en skapelseteologisk utgångspunkt är det självklart att Gud älskar, inte bara människan utan allt skapat. Den danske poeten, politikern och teologen N. F. S. Grundtvig går så långt att han i en bön beskriver hela världen som skapad till Guds avbild, till Gudslighet.¹³

We thank you, great master of the vineyard, who existed before the mountains were

and before you created the earth in your image after your likeness...

Catherine Keller utbrister i en respons:

I can only underscore how almost un-peakably rare is the content of this theological gesture. --- and that this earth-image was read precisely by Grundtvig in terms of our body's "connectedness with the whole of nature." As your Introduction puts it, "We always live in networks of deep interdependence." Again, I must underscore the rarity of pre-twentieth century attention to this symbiotic interlinkage of the bodied human to its fellow creatures.¹⁴

Från rådande till förvaltarskap och delaktighet

Skapelseberättelserna har i västvärldens historia länge använts för att legitimera människans särställning.¹⁵ Men från att betona människans överhet och rådande började man tala om förvaltarskap inför skapelsen. I samtiden framhävs allt mer att människan är en del av skapelsen, sammanflätad med allt levande. Förundran inför att vi hör till allt skapat, att vi både är beroende av och har ett särskilt ansvar leder till ödmjukhet.

När vi bryter igenom de skarpa gränser som byggts upp av vårt behov av att klassificera och skapa motsatspar händer något. Vi upptäcker vår interdependens, vårt ömsesidiga beroende. Att skydda de planetära gränserna och arternas mångfald blir därmed en del av trons gensvar på livet som gåva. Vi ser att den mänsk-

liga kroppen är symbiotiskt sammanflätad med andra skapade varelser. Skapelsetron ger ett språk för detta, men den öppnar också för att lyssna till andra som uttrycker detta med andra ord, i andra riter. Den kristna tron ger frihet att våga se den andre som älskad i sin egenart.

tats av ett managementstänkande där mätande och siffror tillåts dominera och en chefstung organisation fortfarande använder sig av styrmedel som förknippas med New Public Management. Trots att vi idag vet att detta både fördyrar och underminerar tillit och glädje. Inhyrda konsulter botar

”Katedralen i vår mitt bär på en hemlighet som är mer än kulturarv.”

För Grundtvig hörde hans kulturella öppenhet samman med *simul*, som för honom går bortom Luthers teologiska pessimism genom att betona den fortgående välsignelsen av skapelsen. Han menade att den ursprungliga välsignelsen ”Gud såg att allt var gott” sägs till oss nu. Skapelse, liksom kyrkans försoningsverk, är något som ständigt pågår. Det innebär att hålla utkik efter nya livgivande krafter. I ljuset av både sårbarhet och ondska blir utmaningen att söka källorna till det som är livgivande och rättviseskapande.¹⁶

I min senaste bok *Vi är inte idioter. Klimat, ekonomi, demokrati* har jag medvetet lyft in många röster, både sekulära och religiösa. De uttrycker förtvivlan inför den girighet som präglar samhället, men de visar också möjliga vägar för framtiden. Klimatforskare, organisationsteoretiker, statsvetare, filosofer och teologer möts i detta samtal. Flera röster utmanar nuets bubbla av kortsiktighet.

Vi behöver berättelser, visioner om en framtid som tar oss ur känslan av uppgivenhet och meningslöshet. Bibelns rika språk, fyllt av poesi och hopp, blir ett tilltal rakt in i hopplösheten. Visioner har länge associerats med utopier och därmed med totalitära ideologier. Rädslan för utopier har emellertid lett till att en stor del av politiken fastnat i ett teknokratiskt, byråkratiskt språk. Även församlingar i Svenska kyrkan har smit-

inte detta. Snarare tvärtom.

Vi behöver rannsaka oss själva både när det gäller organisationskultur och när det gäller flyg och andra utsläpp. Svenska kyrkan som organisation har nämligen i kraft av sin storlek ett stort ansvar och bör se upp med att imitera omvärldens sätt att fortsätta ”business as usual”. Vi behöver också lyfta de obekväma frågorna om vi inte bara vill smeka oss själva och andra medhårs. Som kristna är vi ibland motkultur, ibland medkultur. Varför beundra de superrika? Bör vi inte våga ifrågasätta en livsstil som går ut över andra.¹⁷ Våra individuella val när det gäller konsumtion av kläder, mat och resande har stor betydelse, men framför allt behöver vi pressa politiker att ta de stora, rätta besluten för framtiden. Samtidigt kan vi även här lätt drabbas av en känsla av otillräcklighet.

Från förbud till påbud och skam

I den religiosekulära kultur vi lever har en påbudsmoral utvecklats. Ouppnåeliga ideal presenteras hela tiden. Den drabbar inte bara den som inte ”lyckas” så bra. Även den som presterar på topp upplever att de inte är bra nog utan drabbas av utmattning, menar den danske teologen och folkhögskolläraren Christian Hjortkjær i sin bok *Otillräcklig*.¹⁸ Detta fenomen, att inget är bra nog, återfinns i både sekulär och kristen form. Det

handlar inte om förbud som i de gamla syndakatalogerna. Mer om påbud, att du skall! I stället för regler och tydliga gränser möts unga och äldre av ouppnåeliga ideal. Förbud har ersatts av påbud där perfektion och maximal prestation blir målet. Det har smugit sig in i vardagsspråket och i det föräldrar kommunicerar till sina barn. En flicka berättar att hennes föräldrar sa till henne när hon skulle flytta hemifrån: ”Gör vad du vill, bara du är glad!¹⁹ Men att vara glad är ju hur svårt som helst att uppnå. Precis som lycka är det något man känner i korta ögonblick, inte något man kan fånga och visa upp. När man misslyckas med det blir följden skam. Jag räcker inte till. Att bryta mot regler ger en känsla av skuld. Det är något man kan ta ansvar för. I bästa fall rätta till och be om förlåtelse för. Att känna skam är svårare att hantera. Men att känna sig otillräcklig är en del av livets villkor, menar Hjortkjær.

Strävan efter fullkomlighet stänger av oss från andra och förhindrar utveckling, medan det ofullkomliga öppnar för längtan efter den andra. En sådan ofullkomlighet är viktig att bevara i kyrkan och att gestalta i våra praktiker. Det hör samman med *simul*, att vi är de friaste av alla inför Gud, samtidigt uppmanade till, ja bundna till tjänst för världen.

Berättelserna om alla möten där människor upprättas och bjuds in trots sin ofullkomlighet är både tröst och vision för framtiden. Det gestaltar det Gud rike vi väntar. Visionerna kan få oss att lyfta bopålar och fästa blicken vid horisonten.

Kyrka i en religiosekulär kultur

Katedralen i vår mitt bär på en hemlighet som är mer än kulturarv. Det sakrala rummet rymmer tolerans och en förmåga att ”hårbärgera olika perspektiv” menar Kristensson Uggla.²⁰ Samtidigt är kyrkan idag ett tält i en migrerande värld, kanske till och med ett överlevnadstält. I boken *Vi är inte idioter* beskriver jag kyrkan som ett tredje rum mellan våra privata hem och det offentliga livet, eller det

man i Brasilien kallar huset och gatan. Där växer träd i porten och bildar en arkad där man möts, kommer och går. Vitor Westhelle jämför huset och gatan med Martin Luthers åtskillnad mellan familj/ ekonomi och politik, *oeconomia* och *politia*. Luther talade lyriskt om trädet i edens lustgård som en bild för kyrkan. Kyrkan, *ecclesia* är en plats mitt emellan. Trädet, eller flera träd, växer på uppfarten mellan huset och gatan, eller i parken. Det är inte en syntes mellan huset och gatan utan ett avbrott, ett uppskjutande, en hybrid, som luckrar upp de traditionella gränserna.²¹

Att tala om många trad utgår från att vi ser livet på olika sätt. Ändå kan vi bjuda in varandra att sitta i skuggan av vårt träd. Bilden av ett fikonträd återkommer hos profeten Mika, när han i en vision ser människor ”smida sina svärd till plogbillar” och inte längre lär sig strida. ”Då ska var och en sitta under sin vinstock och sitt fikonträd” utan att vara hotad.

Vi har många olika träd, passager eller tredje rum, där vi kan samlas, komma och gå, mingla, mötas, lyssna till nya tankar och diskutera. Bibliotek, föreningslokaler, kulturhus, muséer och caféer fungerar alla som en sorts tredje rum.²² Det blir därför särskilt angeläget att värna dessa rum i ett politiskt klimat med autokratiska tendenser och slå vakt om rum som bär det civila samhället mellan huset och gatan.²³ Kyrkan har ett alldeles särskilt uppdrag att tala befrielsens ord. Men också att verka i koalitioner.²⁴ När församlingar arbetar med andra hamnar fokus på samverkan i stället för konflikt.²⁵ Flytande gränser mellan hem och samhälle, mellan det personliga och det politiska, huset och gatan är livsviktigt, inte minst för att slutna rum i både hem och kyrka visat sig vara inte enbart platser för vila och tillflykt utan också farliga platser, särskilt för kvinnor och barn.²⁶

En kyrka som bejakar sin egen och världens sårbarhet vågar leva öppet. Den kan också bidra till att skilja mellan den sårbarhet det innebär att vara människa och den sårbarhet som är

politiskt skapad. Judith Butler kallar den första ”precariousness” och den senare ”precarity”. Precarity är den sårbarhet där vissa grupper av människor drabbas extra hårt av bristande sociala och ekonomiska stödjande nätverk, något som gör att de utsätts för skador, våld och död.²⁷

Det hör till livets villkor att både formerna av sårbarhet och utsatthet inte fördelas särskilt jämlikt. Den senare utsattheten kan vi emellertid göra något åt. Jonathan Morgan visar i sin avhandling hur bibelstudiegrupper inom Svenska kyrkan på ett respektfullt sätt möter ensamkommande flyktingar. De vänder utsattheten, ”precarity” genom att bemöta dem på ett sätt som visar att deras liv har ett värde.²⁸ Utan att idealisera tecknar han på en levande praktik inom Svenska kyrkan där små grupper upprättar erkännande och kärlek. De kan inte åstadkomma det legala erkännandet som åligger staten, men för den människa som möts som en fullvärdig människa och jämlike har det enorm betydelse.

Som kristna i en religiosekulär kultur kan vi leva frimodigt. Vi får tillsammans med andra ta ansvar för världen, övertygade om att Gud talar till alla med hjärtats och drömmarnas språk.²⁹

ELISABETH GERLE

Präst och författare, senast professor vid Lunds universitet

*Aktuell med boken *Vi är inte idioter*. Klimat, ekonomi, demokrati. (Korpen)

Noter

1. Jag resonerar mer om detta i artikeln ”Exotic, Alien, Particular, Religious, and Dangerous?—The Complexity of Religion in European Public Spheres” i Dion Forster, Elisabeth Gerle & Göran Gunner (red) 2019, *Freedom of Religion at Stake. Competing Claims among Faith Traditions, States, and Persons*, WIPF & Stock, Or, 40- 6
2. Masuzawa, Tomoko. *The Invention of World Religions: Or, How European Universalism Was Preserved in the Language of Pluralism*. Chicago: Chicago University Press, 2005.

3. Se mer om detta i min bok *Sinnlighetens närvaro, Luther mellan kroppskult och kroppsförakt*, 2015, Stockholm, Verbum, 8, 3; *Passionate Embrace. Luther on Love, Body, and Sensual Presence*, 2017, Cascade, WIPF and Stock, US
4. "Martin Luther, *Luthers stora katekes i Svenska Kyrkans bekännelseskrifter 1957*. Stockholm: AB Verbum/Kyrkliga Centralförlaget. 411. Se även Elisabeth Gerle, "Who does not want to have a family. Home and Family. Reality and Ideal" i Derek Nelson, Nils Henrik Gregerson, Bengt Kristensson Ugglå, red, 2023, *Bodies inhabiting the World*, Lexington/FortressGerle, 81-82.
5. Jag resonerar om ideal och verklighet i den danska nättidskriften, se Elisabeth Gerle, "Luther och kropp historiskt och aktuellt", i *Kritisk forum*, december 2023., <https://www.kfpt.dk/pub/fg1d9lw/release/1>
6. Se Inger Hammar, Emancipation och religion, *Den svenska kvinnörelsens pionjärer i debatt om kvinnans kallelse ca 1860-1900, 1999*, Stockholm: Carlssons.
7. Elisabeth Gerle, *Farlig Förenkling. Om religion och politik*, Nya Doxa, 2010, 23, 63.
8. Eagleton, Terry. *Reason, Faith, and Revolution: Reflections on the God Debate*. New Haven, CT: Yale University Press, 2009; Kristensson Ugglå, Bengt. "Gustaf Wingren and Scandinavian Creation Theology." In *Reformation Theology for a Post-Secular Age: Lögstrup—Prenter—Wingren, and the Future of Scandinavian Creation Theology*, edited by Niels Henrik Gregersen, et al., 253–65. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2017; Wyller, Trygve, "The Discovery of the Secular Religious Other in the Scandinavian Creation Theology." In *Reformation Theology for a Post-Secular Age: Lögstrup—Prenter—Wingren, and the Future of Scandinavian Creation Theology*, edited by Niels Henrik Gregersen, et al., 253–65. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2017; Wyller, Trygve, "The Discovery of the Secular Religious Other in the Scandinavian Creation Theology." In *Reformation Theology for a Post-Secular Age: Lögstrup—Prenter—Wingren, and the Future of Scandinavian Creation Theology*, edited by Niels Henrik Gregersen, et al., 253–65. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2017, 133.
9. Van den Breemer, Rosemarie, et al. *Secular and Sacred? The Scandinavian Case of Religion in Human Rights, Law, and Public Space*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2014, 312
10. Bengt Kristensson Ugglå, 2024, *Katedralens hemlighet*, Korpens förlag.
11. Cecilia Nahnfeldt, "Existentiella allmänningar. Platser för samtal om tro, teologi och liv" i Cecilia Nahnfeldt, Maria Södling, Johanna Gustafsson Lundberg, red. 2024, *Liv, tro och tolkning. En festskrift till Cristina Grenholm*, AUU,
12. https://sv.wikipedia.org/wiki/Interfaith_Climate_Summit
13. N. F. S. Grundtvig, cited in A.M. Allchin, "N.F.S. Grundtvig: The Earth Made in God's Image," in *Reformation Theology for a Post-Secular Age*, Niels Henrik Gregersen, Bengt Kristensson Ugglå, eds., Trygve Wyller, Bristol, CT: Vandenhoeck & Ruprecht, 2017, 133.
14. Catherine Keller, "The divine lure draws but does not force" i Elisabeth Gerle & Michael Schelde, 2019, red, *American Perspectives meet Scandinavian Creation Theology*, Aarhus, Church of Sweden Research Department, The Grundtvig Study Center, Aarhus University, 15.
15. En numera klassisk kritik mot detta framfördes av astronomen Lynn White, "The historical roots of our ecological crisis" in *Science*, 10 March 1967, Volume 15, 1206
16. Så formulerar vi i förordet teologins uppdrag i Elisabeth Gerle & Michael Schelde, 2019, red, *American Perspectives meet Scandinavian Creation Theology*, Aarhus, Church of Sweden Research Department, The Grundtvig Study Center, Aarhus University, 8
17. Oxfam hävdar att vi måste beskatta de superrika och ifrågasätta när deras livsstil hotar det gemensamma.
18. Christian Hjortkjær, *Otillräcklig*, 2024, Libris.
19. Se ett reportage av Maria Werner, "Påbudsmoral och ideal knäcker samhällets unga" *Sydsvenska dagbladet* 2024 05 14
20. Kristensson Ugglå, 2024, 234
21. Vitor Westhelle, "Planet Luther," in *Lutheran Identity and Political Theology*, 2014, red, Carl Henric Grenholm and Göran Gunner, Eugene, OR: Wipf & Stock, 25.
22. Elisabeth Gerle, *Vi är inte idioter. Klimat, ekonomi, demokrati*, Korpens förlag, 2023, 105-106.
23. Se mer Cecilia Nahnfeldt, 2024, 249-251.
24. Ulrich Schmiedel utvecklar tanken på koalitioner i "Coalition – creation – church. In pursuit of a political ecclesiology" i *Studia Theologica. Nordic Journal of Theology*, 2019, vol 73, no 2, 144-178. Se också *Terror und Theologie. Die Religionstheoretische Diskurs der 9/11-Decade*, 2021, Tübingen: Mohs Siebeck
25. Bengt Kristensson Ugglå, *Katedralens hemlighet*, 2024, 16.
26. Jag resonerar mer om detta i Elisabeth Gerle, "Who does not want to have a family. Home and Family. Reality and Ideal" i Derek Nelson, Nils Henrik Gregerson, Bengt Kristensson Ugglå, red, 2023, *Bodies inhabiting the World*, Lexington/Fortress, 80
27. Judith Butler, *Frames of war. When is Life Grievable?* 2009, London, New York, Verson, 25-26
28. Jonathan J. Morgan, *Living in the Borderland, Young Migrant Converts in the Church of Sweden*, 20204, Lund, CTR, 147
29. Så formulerade sig Lotta Miller i en predikan på pingstdagen 2024 i St Hans kyrka i Lund.

Stiftelsen Einar och Elisabet Råbergers forskningsfond

utlyser härmed stipendier till antagna forskarstudierande i kyrkovetenskap och kyrkohistoria. Forskningsfonden kan med stipendier till redan finansierade forskarstudierande täcka tillkommande kostnader för forskningsprojekt. Sådana kostnader kan t.ex. vara utökad tid för avhandlingskrivande och studieresor. Med kyrkovetenskap avses därvid forskningsområdena liturgi, homiletik, själavård, kateketik, hymnologi, ecklesiologi, spiritualitet och kyrkorätt.

Forskningsfonden kan även för främjande av doktorandstudier utdela stipendier som gör det möjligt för studierande att antas som forskarstudierande.

Ansökan skall göras till: info@fjellstedtska.se eller till Stiftelsen Einar och Elisabet Råbergers forskningsfond, c/o Stiftelsen Fjellstedtska skolan, Linnégatan 1D, 753 32 Uppsala
Senast 2 september 2024.